

Світлана МИРЗА,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У попередніх дослідженнях нами неодноразово відзначалося, що одним із пріоритетних напрямів політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є розвиток форм сімейного виховання. Відповідно до Конвенції про права дитини, дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення, має право на особливий захист і допомогу, що надається державою, в тому числі і можливість її усиновлення з урахуванням насамперед найкращих інтересів дитини для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя [1].

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [2]. *Безперечним є той факт, що згідно історичних паралелей різних країн, саме в кризові періоди загострюються проблеми соціального характеру, в тому числі й ті, що стосуються усиновлення дітей, які в результаті війни залишилися без батьків.*

Так, дійсно, збройна агресія російської федерації сприяла тому, що через війну багато дітей втратили своїх батьків і залишилися позбавленими батьківського піклування. Окрім того, під час воєнного стану в соціальних мережах має місце інформація, зокрема, про термінове усиновлення таких дітей, про спрощені процедури в період воєнного стану і т.д. У зв'язку із цим чинне законодавство України потребувало внесення змін [3], а питання усиновлення в умовах воєнного стану набули ще більшої актуальності.

Безумовно, найбільш оптимальною та такою, що як найповніше сприяє захисту прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених опіки батьків, є усиновлення. Окрім усиновлення українським законодавством передбачені наступні форми влаштування дитини: влаштування у прийомну сім'ю чи до дитячого будинку сімейного типу, основною метою якого є забезпечення сімейного виховання дітей, які за певних життєвих обставин позбавлені можливості виховуватися у своїй родині; встановлення опіки та піклування над дитиною органами опіки та піклування або судом, за яких рівень самостійності вихованця визначає відмінність правової діяльності опікунів та піклувальників.

У межах даної наукової роботи вважаємо за необхідне особливо звернути увагу ще на одну форму, а саме на тимчасове влаштування дитини, яке у світлі останніх подій в Україні набуло неабиякого значення. Ця форма є простішою порівняно з іншими. Тимчасове влаштування

дитини, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитини, розлученої із сім'єю, проводять у межах компетенції Служби у справах дітей та Національна поліція за місцем виявлення дитини. Дитина, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитина, розлучена із сім'єю, тимчасово може бути влаштована у: сім'ю родичів, знайомих; сім'ю патронатного вихователя; притулок для дітей Служби у справах дітей; центр соціально-психологічної реабілітації дітей; центр соціальної підтримки дітей та сімей; соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко); будинок дитини, дитячий будинок-інтернат системи соціального захисту населення; стаціонарну службу (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей; стаціонарну службу (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг.

Як було нами вище зазначено, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану з 24 лютого 2022 р. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866, було доповнено нормами щодо особливостей влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі дітей, розлучених із сім'єю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Зокрема, станом на 30 березня 2022 р. були внесені деякі зміни, які полегшують процедуру влаштування дітей у сімейні форми виховання: 1) Уряд спростив перелік документів для родичів, необхідний для влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку або піклування; 2) проходження курсу навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особами, в сім'ї яких влаштовуються такі діти, не вимагається; 3) діти, які залишились без батьківського піклування, можуть бути влаштовані у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу на умовах тимчасового влаштування.

Разом з тим, процедура усиновлення не змінилася і не може бути ні змінена, ані спрощена у воєнний час, оскільки провести належну перевірку щодо наявності рідних батьків чи родичів дитини у таких умовах складно. По-перше, під час розгляду питання про усиновлення органи опіки та піклування перевіряють велику кількість документів, для встановлення обставин щодо батьків та самої дитини, з'ясовуючи чи може вона бути усиновленою. По-друге, потребує встановлення наявності у дитини інших родичів, які мають переважне перед іншими право на її усиновлення, або родичів, які можуть піклуватися про дитину та інші обставини. По-третє, в умовах війни, складність постановки дітей на облік також полягає у відсутності офіційних достовірних підтверджень такого сирітства та можливості їх отримати. Окрім того, зазначені діти можуть мати братів або сестер, які за загальним правилом не можуть бути роз'єднані при їх усиновленні.

Також, відповідно до роз'яснень Міністерства соціальної політики, усиновлення не повинно здійснюватися, якщо: є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в найкращих інтересах дитини; ще не минув розумний період (зазвичай принаймні 2 роки), протягом якого були зроблені всі можливі кроки для розшуку батьків або інших членів сім'ї, що вижили.

Отже, якщо діти, які залишилися без батьківського піклування через воєнні дії, не перебувають на відповідному обліку, розпочати процедуру їх усиновлення неможливо. Відповідно процесуально у судах усі процедури щодо усиновлення на період дії воєнного стану призупинені. Усиновлення у повній мірі буде дозволено після закінчення війни. Відповідно окреслені у даній науковій роботі нами питання стосовно розвитку сімейних форм виховання та захисту прав дітей, які залишилися без батьківської опіки, потребують ґрунтовного вивчення, а також потребує окремого опрацювання практика тимчасового влаштування таких дітей у сім'ї громадян України.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини ООН: Міжнародний документ від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text>.

3. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2022 р. № 618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#n2>.

УДК 342.78

Валентина МИРОНЕНКО,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ, ЩО ЗУМОВЛЮЄ СКЛАДНУ ЖИТТЄВУ СИТУАЦІЮ

Останні роки в нашій державі захист прав та інтересів дітей став одним із пріоритетних напрямків державної політики. Підтвердженням тому є реалізація таких важливих для захисту прав та інтересів дітей, охорони дитинства, заходів, як відмова від інституційного утримання та передання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до сімейних (альтернативних) форм виховання: прийомної сім'ї, патронату, дитячого будинку сімейного типу та забезпечення їм права на сімейне, батьківське виховання; підтримка національного усиновлення; заходи, спрямовані на покращення функціонування малозабезпечених, багатодітних родин, вимушених переселенців, інших заходів, спрямованих на профілактику та усунення таких негативних явищ як соціальне сирітство та загальна руйнація інституту шлюбу та сім'ї.